

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовео комисију: Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду, 02. 12. 2022.		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :		
1.	Лемајић, Ненад	редовни професор
	презиме и име	звање
	Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду	Медијевистика, 15. 12. 2007.
	установа у којој је запослен-а	ужа научна област и датум избора
		Председник комисије
		функција у комисији
2.	Стојковски, Борис	
	презиме и име	звање
	Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду	Медијевистика, 10. 11. 2019.
	установа у којој је запослен-а	ужа научна област и датум избора
		Члан комисије
		функција у комисији
3.	Грачанин, Хрвоје	редовни професор
	презиме и име	звање
	Филозофски факултет, Свеучилиште у Загребу	Медијевистика, 19. 03. 2019.
	установа у којој је запослен-а	ужа научна област и датум избора
		Члан комисије
		функција у комисији
4.	Харди, Ђура	редовни професор
	презиме и име	звање
	Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду	Медијевистика, 06. 11. 2019.
	установа у којој је запослен-а	ужа научна област и датум избора
		Члан, Ментор
		функција у комисији
5.		
	презиме и име	звање
		ужа научна област и датум избора
	установа у којој је запослен-а	функција у комисији
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ		

1. Име, име једног родитеља, презиме: **Небојша (Милан) Карталија**
2. Датум рођења, општина, држава: **01. 04. 1986, Сомбор, Република Србија**
3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив: **Филозофски факултет, мастер студије, мастер историчар.**
4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: **2011. (Школска година 2011/2012), Историја.**

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Дискурс јужне Угарске у наративним изворима од XI до XVI века

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикона и сл.

Докторска дисертација *Дискурс јужне Угарске у наративним изворима од XI до XVI века*, кандидата Небојше Карталије, садржи 309 страна. Основни текст излагања са научним апаратом обухвата 212 страна текста (19-231). Поред референтних скраћеница (с. 7-18), на крају рада донет је списак коришћених непубликованих и публикованих извора и литературе (с. 232-295) који има 807 библиографских јединица. Након овог списка, следе прилози (13) у које улазе историјске мапе и слике извора. Докторска дисертација је по тематском принципу подељена на 15 поглавља.

Преглед рада по целинама је следећи: 202

Прво поглавље: Увод (19-26).

Друго поглавље: Методолошке поставке (27-32).

- Деконструкција (27-28).
- Семиотика и *детаљан опис* (28-29).
- Имагологија (29-32).

Треће поглавље: Перцепција *Другог* у средњем веку (33-46).

Четврто поглавље: Преглед наративних извора о јужној Угарској (47-68).

Пето поглавље: Путовање у средњем веку и пренос знања (69-75).

Шесто поглавље: Путни правци (76-94).

Седмо поглавље: Простор и природне карактеристике јужне Угарске (95-120).

Осмо поглавље: Устројство и организација Краљевине Угарске (121-125).

Девето поглавље: Становништво и етничка слика јужне Угарске (126-146).

Десето поглавље: Економија јужне Угарске (147-153).

Једанаесто поглавље: Војни сукоби и проласци војски (154-216).

Дванаесто поглавље: Развој перцепције јужне Угарске током средњег века (217-221).

Тринаесто поглавље: Закључак (222-231).

Четрнаесто поглавље: Извори и литература (232-295).

- Непубликовани извори (232).
- Извори (232-247).
- Литература (248-293).
- Интернет странице (294-295).

Петнаесто поглавље: Прилог (296-308).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Прво поглавље: *Увод* (19-26).

У првом, уводном, поглављу кандидат је дефинисао тему докторске тезе, њен хронолошко-просторни опсег и садржај. Кандидат је за своју научну анализу одабрао простор јужне Угарске, односно, у непосредном смислу онај део пограничног простора речене средњовековне државе који се у савременом географском погледу односи на територију Републике Србије, конкретно Војводину и српски део Подунавља и Посавине. Што се хронолошких оквира теме тиче, излагање и историографска анализа креће од XI века, када се и конституише Краљевина Угарска као хришћанска држава у панонском ареалу, кроз коју се одвија транзит путника из западне Европе ка Светој земљи. Горња хронолошка граница излагања је фигуративно стављена на Мохачку битку 1526. године, након које Турци Османлије последично заузимају значајне делове Угарске, а она се парцелизује у значењу јединствене политичке целине. У Уводу је такође дефинисан концепт и сумарни садржај поглавља која следе, те је начињен осврт на историографски карактер латинских наративних извора и литературу који су послужили као полазна тачка истраживања.

Друго поглавље: *Методолошке поставке* (27-32).

Анализа методолошких поставки савремене медијевистике предмет је другог поглавља тезе. Ово поглавље има за циљ да дефинише начин на који ће тећи научна анализа дискурса везаног за простор јужне Угарске у поменутом хронолошком периоду. Поред класичних историографских метода истраживања (у конкретном случају текстуална, хронолошка, топонимијска и надасве компаративна анализа извора) кандидат се опредељује и за мултидисциплинарни приступ истраживању, заснован на постмодернистичкој интерпретацији наратива. Циљ овог научног поступка је да се на нов начин сагледају, односно анализирају доступни подаци и чињенице које се као садржај извора односе на Краљевину Угарску и њено јужно, панонско-балканско пограничје. Кандидат је стога опредељен да поменути наратив анализира и са позиција историјске имагологије, историографског деконструкционизма и семиотике.

Треће поглавље: *Перцепција Другог у средњем веку* (33-46).

Важан елемент у интерпретацији средњовековних извора је питање другости, како закључује кандидат. Феномену другости у конкретним историјским и просторним границама посвећено је треће поглавље докторске тезе. У њему се кандидат исцрпно осврнуо на аспекте перцепције *Другог* у средњовековним изворима. Ови општи закључци о перцепцији *Другог* са аспеката религије и културног миљеа послужиле су му као полазне тачке у анализи јужне Угарске и њеног становништва.

Четврто поглавље: *Преглед наративних извора о јужној Угарској* (47-68).

Четврто поглавље тезе посвећено је карактеру средњовековних извора, односно писцима латинске провинијенције који сведоче о Угарској и њеном јужном пограничју. Из корпуса разнородних извора кандидат се примарно ограничио на приказ њих тридесетак који имају функцију дефинисања типова. Они су груписани према тематским и наративним карактеристикама. Путем анализе биографских података писаца, кандидат настоји да повеже њихов социјални статус, политички ангажман или црквене назоре карактеристичне за епоху са садржајем њиховог дела

и дискурсом јужне Угарске у периоду од XI до XVI века.

Пето поглавље: Путовање у средњем веку и пренос знања (69-75).

Веома важну улогу у трансферу знања и формирању перцепције *Других* у средњем веку имала су путовања. У овом поглављу кандидат је на основу анализе релевантне литературе одредио феномен путовања у средњем веку у контексту формирања (од стране путника) наратива о географски удаљеним областима. У датом поглављу кандидат је настојао да назначи везу између мотивације путовања и промене перцепције географског простора и становништва.

Шесто поглавље: Путни правци (76-94).

Шесто поглавље је у директној корелацији са претходним. Његов садржај је фокусиран на анализу путних праваца на ширем простору Паноније, Балкана и Медитерана у контексту значаја јужне Угарске као простора на ком су се те комуникације укрштале у значењу промета људи, робе и културних утицаја. Кандидат дели путеве на копнене и водене. Кључни копнени пут био је тековина римског наслеђа. Наиме (пут) *Via militaris*, познат у литератури и као *Цариградски друм*, почињао је код Београда, а његова завршна тачка била је византијска престоница Цариград. Краљевина Угарска је несумњиво представљала транзитну област за путнике и ходочаснике из западне Европе, који су желели да преко Мале Азије допру ка Светој земљи. На основу литературе (К. Јиречек, О. Зиројевић) и наративних извора (Глабер, Витал, Хју Верденски, Раулф, Ансберт и други) извршена је анализа комуникацијских тачака у средњовековној перцепцији путника. Такође, кандидат истиче значај водених путева који су стратешки били повезани са *Via militaris*. Управо су се на тлу јужне Угарске и њеног пограничја пловне реке Драва, Сава, Тиса спајале с коритом Дунава који је путнике водио ка Београду и Браничеву, односно на почетак старог римског војног пута или даље водом ка Црном мору. Путни правци нису се мењали ни у позном средњем веку. Остали су константа реченог простора.

Седмо поглавље: Простор и природне карактеристике јужне Угарске (95-120).

Поглавље је посвећено анализи података о простору и природним карактеристикама јужне Угарске у светлу расположивих наративних извора латинске провинцијенције. Наративни извори доносе вредну количину података о просторним и географским карактеристикама (јужног дела) Паноније. Кандидат Небојша Карталија закључује да су бројни аутори, иако су имали прилику да непосредно прођу кроз ове крајеве, у својој интерпретацији простора често били субјективни. Узрок ове појаве ваљало би по њему тражити у пореклу западних писаца, односно у културолошким и политичким разликама становништва (Угарске, Византије...) које су сретали на терену. За Ода из Деја, околина Браничева је, попут његове постојбине (Француске), била погодна за узгој винове лозе и житарица, мада пуста и без људи. Реке (без двојбе на првом месту Дунав), потоци, језера или мочваре су по правилу привлачиле пажњу и заузимале место у наративу аутора. За Одовога савременика Отона Фрајнзишког, такође писца XII века, рођака немачког цара Фридриха I, границе Угарске нису биле одређене толико планинама и шумама колико великим рекама. Међу угарским областима по свом занчају и богатству издвајао се погранични Срем. У том погледу путници са Запада су делили исти закључак са византијским писцима тог доба.

Осмо поглавље: Устројство и организација Краљевине Угарске (121-125).

Писци латинских наративних извора у ограниченом су се обиму интересовали за политичко и црквено устројство Краљевине Угарске. Упркос овом дефициту у погледу извора, кандидат је успео да изведе своје закључке о перцепцији функционисања угарске државе из угла западних извора. Наиме, док су информације о простору и географским карактеристикама биле релативно тачне, подаци који су се тицали административне (државне и црквене) организације Краљевине Угарске, односно њихова представа у том контексту је често била површна, анахрона и заснована на старијим изворима. Без обзира на ове околности у перцепцији западних аутора, Угарска је била централизована монархија, која је била уређења према моделу католичких држава западне Европе. На њеном јужном пограничју опет се у контексту наративног дискурса истицала област Срема и утврђени погранични градови.

Девето поглавље: Становништво и етничка слика јужне Угарске (126-146).

По оцени Небојше Карталије западни наративни извори јасно сведоче да је угарско јужно пограничје било, у етничком и верском погледу, хетерогени простор. Уз већинску популацију Угарске у средњовековном значењу тог појма (жители земље који се не издвајају по свом статусу, вери, пореклу), пограничне области су насељавали и припадници туркијских номадских народа, као што су били Печенези, Узи, Кумани, али и западни насељеници романског порекла (Валони). На промену етничког састава јужних области Краљевине Угарске утицали су у значајној мери ратни сукоби (угарско-византијски и касније хришћанско-османски). До посебног јачања словенског елемента, који је од VI века био присутан на јужним областима Угарске, изнова долази у XV веку. Османски продор на Балканско полуострво још више је утицао на континуирану миграцију становништва из српских средњовековних земаља ка северу. У анализи етничке слике јужне Угарске кандидат је апострофирао питање сукоба седелачког становништва и номадске популације која је настањивала овај простор. Њихова интеграција у угарско друштво била је дуг и сложен процес. Такође, током транзита великих групација путника из западне Европе на путу за Свету земљу, неминовно је долазило до сукоба са локалном популацијом и туркијским војничким елементом који је живео на угарском пограничју. Ови сукоби су утицали на формирање негативне слике о Угарској и њеном становништву као земљи на граници (западног) хришћанства

Десето поглавље: Економија јужне Угарске (147-153).

Како закључује кандидат, наративни латински извори посвећују релативно мало простора привредним приликама на тлу јужне Угарске. Упркос фрагментарности информација, писци су често уопштено приказивали Краљевину Угарску као богату земљу. У том контексту истицао се погранични Срем, богат виноградима и вином, те становништвом које је живело у утврђеним насељима, такозваним опидумима. До почетка XVI века, односно почетка дефинитивног турског освајања тих области, јужна Угарска је била простор на којем се до тада привређивало и трговало.

Једанаесто поглавље: Војни сукоби и проласци војски (154-216).

По обиму и структури информација, наративни латински извори који сведоче о простору јужне Угарске највише простора посвећују тематици војних сукоба. Овој теми кандидат посвећује једанаесто поглавље своје тезе. У хронолошком погледу –

од периода Првог крсташког рата све до османског освајања Угарске. Корпус извора који прати тему је одавно обрађен у историографији, закључује кандидат. Када се пажња посвети простору, може се донети оцена да је он због свог путног и пограничног (стратешког) значаја континуирано био поље ратних похода и сукоба. Велике последице на Угарску, у погледу описа и перцепције ратног страдања, оставила је најезда Монгола 1241/42. године. Јужна Угарска у том периоду приказана је у светлу нарације два савременика, Регера и Томе Сплитског.

Дванаесто поглавље: Развој перцепције јужне Угарске током средњег века (217-221).

У овом поглављу кандидат пружа анализу развоја перцепције јужне Угарске, њеног простора и становништва у наративним латинским изворима. Оцена овог пограничног простора Угарске на југу Паноније у средњем веку била је детерминисана разним чиниоцима. Представа о овом хорониму током времена дефинитивно се мењала са присуством одређених карактеристика које су постале окосница историјске константе. Оно што је остало релативно стална оцена био је геостратешки значај области као земље пограничја око којег су вођени бројни ратови. На реченом простору, по перцепцији писаца латинске провинијенције, распоред копнених и речних комуникација током целог средњег века остао је устаљен. Његову окосницу чинили су *Via militaris* и Дунав са моћним сливом притока у који су улазили и у којем су фигурирали, као и данас, Сава, Тиса, Драва, Дрина, Морава. Градови-утврђења мењали су своју представу у очима посетилаца. У разним периодима били су руине, а некад славне престонице (Сирмијум, Београд) или пак неосвојива утврђења. Имагологија становништва јужне Угарске је сходно политичким и културолошким очекивањима и предрасудама писаца била променљива. Перцепција Угра (Мађара) је захваљујући сукобима и искуству хроничара X-XI века дуго остала негативна. Они су поистовећивани са Хунима. Крсташки и ходочаснички покрет са запада постепено саму Угарску одређује као недавно христјанизовану земљу, која је стајала на границама (западног) хришћанства. Граница је дефинитивно била на Сави и Дунаву. Монголска најезда средином XIII века и долазак и насељавање Кумана у Угарску опет од стране западних писаца ове области перципира као рубне хришћанске. Даљи позитивни раст значаја Угарске у западноевропском наративу повезан је са експанзијом Османлија на простор југоисточне Европе. Јужна Угарска је током скоро два века била поприште борби са Турцима. Опадање угарске војне моћи довело је до забринутости у ученим европским круговима. Судбина хришћанске Европе све више је повезивана са судбином Угарске. Тако је настао наратив о Угарској као *antemurale Christianitatis*. Османско освајање Београда 1521. године, као и Мохачка битка пет година касније, полако на једно дуже време измештају јужну Угарску иза реалног хоризонта латинских извора хришћанске Европе.

Тринаесто поглавље представља Закључак тезе (222-231). У њему кандидат сумарно резимира закључке и чињенице свог истраживања посвећеног *Дискурсу јужне Угарске у наративним изворима од XI до XVI века*.

ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

1. Nebojša Kartalija, *The Perception of the Balkans in Western Travel Literature from the Eleventh to the Fourteenth Century*, *Voyages and Travel Accounts in Historiography and Literature: Voyages and Travelogues From Antiquity To The Late Middle Ages* vol. 1, ed. Boris Stojkovski, Budapest 2020, 141-165.

Link: <https://trivent-publishing.eu/img/cms/7-%20Neboj%C5%A1a%20Kartalija.pdf>

ISBN: 978-615-81689-2-2

eISBN: 978-615-81793-4-8

(M13).

2. Boris Stojkovski & Nebojša Kartalija, *The Other and the Self in the Travel Accounts of Southern Hungary and Serbia in the Works of Al-Idrīsī and Abū Ḥāmid Al-Ġarnāṭī*, *Geographies of Arab and Muslim Identity through the Eyes of Travelers*, ROMANO-ARABICA XVIII (2018) 207-215.

ISSN 1582-6953

(M14).

3. Борис Стојковски, Небојша Карталија, *Перцепција Балканског полуострва у путописима источних и западних путописаца од XI до XV века*, *Deveti međunarodni interdisciplinarni simpozijum*, ur. Ivana Živančević-Sekeruš, Željko Milanović, Novi Sad 2018, 119-128.

UDK: 82-992:94(497)"11/15"

ISBN: 978-86-6065-465-8

(M14).

4. Небојша Карталија, *Слика Смедерева у наративним изворима позног средњег века*, *Смедеревски крај и Подунавље кроз историју*, уред. Александар Кадијевић, Светозар Бошков, Борис Стојковски, Смедерево-Нови Сад 2019, 67-79. (Image of Smederevo in The Narrative Sources of The Late Middle Ages)

UDK: 94(497.11)(282.243.7.043)(082); 94(497.11 Smederevski kraj)(082)

ISBN: 978-86-6065-570-9

(M44).

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Докторски рад Небојше Карталије у потпуности је одговорио на циљеве пријављене теме докторске тезе. Кандидат је детаљно истражио и научној јавности у форми валидних резултата, заснованих на основу анализе обимног корпуса публикованих историјских наративних извора латинске провинијенције и савремене историографске литературе, презентовао низ нових чињеница везаних за *Дискурс јужне Угарске у наративним изворима од XI до XVI века*. Иако је у хронолошком погледу тема тезе захватала дуг период који је обухваћен истраживањем (од Првог крсташког рата – крај XI века – до турског освајања јужне Угарске – прве деценије XVI века), кандидат је, руковођен својом концепцијом рада, успео да идентификује три историјске епохе или циклусе у којима су стварали латински, западни писци, односно аутори извора. Први је представљао такозвану крсташку епоху (XI - XII век). Други се оквирно односио на XIII век – означен монголском најездом на Угарску; коначно, трећи период је обухватио турско освајање Угарске и епоху хришћанско-османских ратова (крај XIV - XVI век). У перцепцији јужне Угарске код извора се као историјска константа истицала географска и стратешка одлика ове области. На првом месту стратешки изузетно битне, путне копнене и речне трасе које су повезивале западну и средњу Европу са Балканским полуострвом, Малом Азијом и Левантом. Реке Дунав и Сава биле су константна препрека, вредна респекта. Јужна Угарска је такође задржала перцепцију пограничне области. У представи о становништву овог пограничја и његовом карактеру западни аутори су уносили своју културолошку и политичку антиципацију и стереотипе, често преузете од претходника. На основу утемељене анализе извора, кандидат закључује да је у средњовековним наративним изворима јужна Угарска остала перципирана као симболичка граница између латинске Европе и иновних популација које су често биле претња Западу.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

У свом докторском раду, односно у процесу његовог истраживања и писања, кандидат Небојша Карталија је потврдио да је у потпуности овладао историјским методама, посебно оним научним дисциплинама које су својствене медијевистици као ужој (у погледу теме) научној грани. Такође је, пратећи истраживачке токове модерне историографије, у анализу и интерпретацију наративних латинских извора западноевропске провинијенције о јужној Угарској укључио је и историјску имагологију и деконструкционизам који су му отворили простор за компаративни метод у дефинисању и приказу резултата његовог рада. Небојша Карталија је извршио успешну анализу етнографских, етногеографских, топонимијских и других података које доносе западни извори, тежећи да аргументовано докаже у којој мери су они обликовани под утицајем културног миљеа својих аутора. Кандидат се посветио и комплексном питању историјске меморије и преноса информација о простору јужне Угарске у миљеу западноевропских наративних извора. Стечени ниво ерудиције и познавање методологије историјске науке омогућило је кандидату да резултате свог рада изложи и тумачи у складу са

савременим захтевима историографије.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

Дисертација је написана у складу с образложењем наведеним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе?

Дисертација садржи све битне елементе.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци?

Докторска дисертација кандидата Небојше Карталије у више својих битних сегмената представља оригинални допринос историографској науци. Кандидат је у тексту тезе систематизовао и анализирао најзначајније западноевропске изворе латинске провенијенције који садрже податке о јужној Угарској у периоду од краја XI до почетка XVI века. Појединачни извори су, истина, већ били парцијално интерпретирани од стране историографије, али у раду кандидата као посебан и оригиналан резултат, приказан је њихов дискурс јужне Угарске као тематска целина у једном историјском континуитету. Ова област пограничја у перцепцији наратива западних извора латинске провенијенције није губила стратешки значај. Он је био диктиран од стране политичких актера и војних изазова током историјског процеса дугог трајања. На другој страни, посебност јужне Угарске је сагледана захваљујући, између осталог, методолошком приступу који је посебну пажњу поконио историографској имагологији путем којег су дефинисани историјски стереотипи, политичке, културолошке, етнолошке као и екоисторијске особине реченог простора.

На основу *Извештаја о провери оригиналности докторске дисертације*, може се констатовати да њен текст и наратива не садрже елементе плагијата. Индекс поклапања се односи на поједине библиографске јединице у научном апарату. Комисија закључно констатује да докторска теза Небојше Карталије представља значајан искорак у новој историографској интерпретацији простора јужне Угарске у средњем веку.

4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања?

Извесне недостатке који се примећени у раду, а који не ремете његову валидност, Комисија ће предочити кандидату приликом усмене одбране.

X ПРЕДЛОГ:
На основу наведеног, комисија предлаже: Да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана.
☒ а) да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана; ☐ б) да се докторска дисертација врати кандидату на дораду (да се допуни односно измени); ☐ в) да се докторска дисертација одбије.

Место и датум: Нови Сад, 27. 01. 2023.

1. проф. др Ненад Лемајић, редовни професор
_____, председник

2. проф. др Хрвоје Грачанин, редовни професор,
_____, члан

3. проф. др Борис Стојковски, ванредни професор,
_____, члан

4. проф. Ддр Ђура Харди, ванредни професор
_____, члан,
ментор.

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај и да исти потпише.